

Deprem İle Yüzleşme Zamanı

Tayfun KAHRAMAN

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube Başkanı

23 Ekim Van Depremi, bugüne kadar yaşadığımız depremlerden ders almadığımızı yeniden gösterdi. Bu gerçeğe daha önce de pek çok kez karşılaştık, ama görünen o ki bu deneyimlerden bir sonuç çıkarmadık. Deprem sonrası televizyon ekranlarında izlediğimiz görüntüler de, beklediğimiz bir afete karşı ne kadar hazırlıksız olduğumuzun kanıtı gibiydi.

Depremler, ülkemizin büyük bölümü için yaşanması beklenen birer doğa olayı, fakat gerçekleşmesi kaçınılmaz bir doğa olayını afete dönüştüren ise insan yapıtı binalar. Yaşanan bunca depremin de, bilim ve teknolojinin de bize söylediği tek bir gerçek var. Kentlerde yaşanan doğa olaylarını afete çeviren insan hatasıdır ve deprem gerçeği unutulmadan, zemin koşullarına uygun mühendislik hizmeti verilerek yapılan yapılar, nerede olursa olsun depremin afete dönüşmesini engelleyecektir.

Buna karşın bugüne kadar, bilimsel bilgiye hak ettiği değer ne yazık ki verilmedi. Özellikle göz yumulan kaçak, plansız, projesiz, ruhsatsız yapılaşmalar; yerbilim araştırmaları başta olmak üzere, gerekli araştırma ve analiz çalışmaları olmadan yapılan imar planları, hatalı yer seçim kararları ve imar planı değişiklikleri gibi kamu eliyle yapılan affedilmez hatalar, bizleri bugüne getirdi. Daha ne kadar acı yaşanması gerekir bilmiyoruz, ama bildiğimiz tek bir gerçek var. Eğer depreme karşı yapı güvenliğini tüm ülkede sağlamaz, depremden ders çıkartamazsak; bu topraklar daha pek çok acıya gebe olacak.

Van Depreminin en ciddi sonuçlarından biri ise, 1999 Marmara Depremi sonrasında geliştirilen deprem mevzuatına göre 5 – 6 yıl önce yapılan yapıların çökmüş olması. Nedenini söylemek için işin uzmanı olmaya gerek yok. Yıkılan yapıların yeterli mühendislik hizmeti almadığı, yerel ve merkezi yönetim yapılarının denetim işlevlerini yeterince yerine getirmediği ve bu suçta ortak oldukları ortada.

Kaçak yapılaşmaların yanında, ilgili mevzuata, bilime ve tekniğe aykırı ve hatalı projelendirmeye dayalı yapılaşma ve hatalı malzeme seçiminin can kayıplarına neden olması kaçınılmazdır. Bu kaçınılmaz gerçeklik karşın yapılanlar ise bir hata olmaktan çıkıp suça dönüştürmüştür. Denetim eksikliğine göz yuman, yetkisini çıkar amaçlı kullanan, mevzuata, şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına aykırı plan onama kararlarının altına çekinmeden imzasını atanlar; işlenen bu suçun ortaklarıdır. Ruhsatı ve iskanı olmayan kaçak yapılara yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerini vermek amacıyla son yıllarda çıkarılan yasal düzenlemelere imza atanlar da, bu suçun ortakları arasındadır.

İşlenen bu suçlar ile oluşan kentlerimiz için, depremin ardından ilk konuştuğumuz konu ise kentsel dönüşüm oldu. Başbakanımız ve ilgili Bakanlarımız deprem sonrasında özellikle, kaçak ve sağlıksız yapılaşan kentlerimizin acil bir dönüşüme ihtiyacı olduğunu hatırlattılar. Fakat 1999 depreminin üzerinden geçen 12 yıl boyunca neden bu önlemlerin alınmadığı, hatta son çıkan Kanun Hükmünde Kararnameler ile yapı denetimlerinde muafiyetlerin neden arttırıldığı sorusu yine cevapsız kaldı.

Özellikle siyasetin kentlerimizin içinde bulunduğu tehlikenin farkında olarak müdahale edileceğini söylemesi, kentlerimiz için önemli gelişmeler olsa da, siyasetin samimiyetini ilerleyen günler gösterecek. Depremi ardından geçen 12 yılda, bir yol kat edilmemiş olması ve kentsel dönüşüm projelerinin ülkemizdeki kötü geçmişinin ortaya çıkardığı sorular cevap bulacak. Umarız, afete dönüşen doğa olayları karşısında ayakta duramayan yapılarımıza müdahale edilmesi konusunda, bu kez başarı kaydederiz. Çünkü bu derslerden sonuç çıkartmadıkça yeni afetler yaşamaya devam edeceğiz.

Bu tablo karşısında, depremlerin ülkemiz için kaçınılmaz olduğu ve depremleri afete dönüştürenin insan hatası olduğunu kabul ederek; kader denen bu suçu ve yeni ölümleri engellemek için bir an önce işe koyulmalıyız. Öncelikle, 17 Ağustos 2011 günü, depremin 12. yılında, yaşananlarla alay edercesine kabul edilen; köylerde imar planı, proje ve yapı ruhsatı olmadan yapı yapılmasının önünü açan, köy yapılarını yapı denetim sistemi dışında bırakan 648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve benzeri yasal düzenlemeler iptal edilerek, kamusal bir yapı denetim sistemi kurulmalıdır.

Ardından mağduriyet olarak görülen, fakat depreme karşı kırılğan kentlerimizi kurtarmanın kaçınılmaz yolu olan kentsel dönüşüm projelerine olan güvensizliği kırmalıyız. Bunun içinse mağduriyet yerine hakça uygulamaları savunan, kent içinde sürgünü değil yerinde iskanı sağlayan ve vatandaşa rağmen değil vatandaşın da katılımı ile gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerine imza atmamız. Yerel yönetimlerin meclis üyelerinin parmaklarının ucunda şekillenen imar planlama sistemini de yeniden kurgulamalı ve merkezi denetim altına almalıyız.

Ayrıca başta deprem ve sel olmak üzere, ülkemizde afete dönüşen doğa olaylarını dikkate alan sakınım planlaması uygulamasını yaşama geçirilmeli ve afet sonrasına ilişkin acil müdahalelerin organizasyonunu sağlayacak yönetim planlarını hazırlamalıyız. Zemin etüd raporu bulunmayan tüm kentlerde, çalışmalar tamamlanıncaya kadar yapılaşmayı durdurmalı, bu raporlar doğrultusunda imar planlarını yeniden üretmeli ve kentsel rant yaratmaktan başka hiçbir amaca hizmet etmeyen imar planı değişikliklerini tamamen kaldırmalıyız. Yeni bir müteahhitlik sistemi hazırlamalı ve yerel yönetimlerden başlayarak, ilgili tüm kurumları şehir plancısı, mimar ve mühendis kadroları ile teknik açıdan güçlendirilmeliyiz. En önemlisi ise bundan sonra yaşanacak olan felaketlerde suçluları cezasız bırakmamak üzere, kente karşı işlenen suçları tanımlayarak, caydırıcı müeyyideler ile ceza yasasına girmelerini sağlamalıyız.

Bunları gerçekleştirdiğimiz ve yaptığımız hatalarla yüzleştirdiğimiz gün, depremi kader olmaktan çıkartacağız. Bugüne kadar kentlerde işlenen suçlarda; yapan, yaptıran, göz yuman ya da görmezden gelenler, hepimiz suç ortağıyız. Fakat bu acılar sonrasında, sağlıklı konutlarda ve sağlıklı kentlerde yaşamayı talep etmek hepimizin hakkı ve bizler kent hakkımızda ısrarcı oldukça, depremin de yeni acılar getirmedini göreceğiz.